1.6. СТОРІНКА ВЧЕНОГО

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОБВИНУВАЧЕНИХ[1]

Каніщев А. В.

Реферат. Каніщев А. В. аналізує, наскільки обґрунтовано органи досудового слідства й суди призначають комплексну судову психолого-психіатричну експертизу (КСППЕ) неповнолітнім обвинуваченим. Актуальність теми автор пояснює статистикою: в Україні КСППЕ становить понад 90 % усіх комплексних судово-психіатричних експертиз, частка яких сягає 12–13 % від загальної кількості судово-психіатричних експертиз, а серед експертиз неповнолітніх утричі більша. Матеріалом стала суцільна вибірка з 70 стаціонарних КСППЕ неповнолітніх обвинувачених, проведених за 2004–2008 рр. в одному з міжобласних центрів судово-психіатричної експертизи. Постанови про призначення експертизи вивчено за трьома напрямами: правильність найменування експертизи та його відповідність поставленим питанням, аргументація призначення і зміст психологічних питань. Правильну назву експертизи містили лише 20 постанов (29 %); більш ніж у 40 % випадків її комплексний характер не зазначено, у 12 постановах (17 %) призначено однорідну судово-психіатричну експертизу, у 9 (13 %) назва в заголовку не збігалася з резолютивною частиною. Істотні дефекти, що унеможливлювали проведення саме КСППЕ, мали 17 постанов (24 %), проте жодного клопотання про уточнення постанови експерти не заявили. Галузь потрібних спеціальних знань (психіатрія і психологія) належно визначено лише в 9 постановах (13 %), а обґрунтування потреби у спільному вирішенні психіатричних і психологічних питань не знайдено в жодній. Питання про фізіологічний афект чи інші виражені емоційні стани (15 постанов) в усіх випадках були очевидно безпідставними, а у 26 постановах (37 %) обвинуваченим ставили питання про здатність правильно сприймати обставини й давати показання, доречне лише щодо свідків. За Каніщевим А. В., недоліки мають системний характер і зумовлені нечітким розумінням слідчими й суддями меж компетенції судово-психіатричної та судово-психологічної експертиз, призначенням психологічної складової «про всяк випадок» і хибним уявленням про більшу доказову вагу КСППЕ, яке підтримують окремі постанови Пленуму Верховного Суду України 2003–2006 рр. Надмірне призначення КСППЕ, на думку автора, може порушувати права учасників процесу, затягує розслідування, збільшує навантаження на експертів і витрати, розмиває межі доказування. Автор радить регулярно аналізувати такі помилки, а експертам – суворо дотримуватися закону під час прийняття експертизи до провадження й роз'яснювати слідчим і суддям її можливості.

Ключові слова: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, судово-психологічна експертиза, судово-психіатрична експертиза, неповнолітні обвинувачені, призначення експертизи, постанова про призначення експертизи, експертні питання, спеціальні знання, фізіологічний афект, Пленум Верховного Суду України.

Analysis of the Practice of Appointing Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examinations of Juvenile Accused Persons

Kanishchev A. V.

Abstract. Kanishchev A. V. examines how well-founded the appointment of a complex forensic psychological and psychiatric examination (CFPPE) is when pre-trial investigation bodies and courts deal with juvenile accused persons. The topic is motivated by Ukrainian statistics: CFPPE accounts for over 90 % of all complex forensic psychiatric examinations, which make up 12–13 % of forensic psychiatric examinations overall and three times as much among examinations of minors. The study covers a continuous sample of 70 inpatient CFPPEs of juvenile accused carried out in 2004–2008 at one interregional forensic psychiatric centre. Appointment orders were analysed for the correctness of the examination's name and its consistency with the questions posed, for the reasons given and for the content of psychological questions. Only 20 orders (29 %) named the examination correctly; over 40 % omitted its complex character, 12 (17 %) ordered a single-discipline psychiatric examination, and in 9 (13 %) the heading contradicted the operative part. Seventeen orders (24 %) had defects that ruled out a CFPPE, yet experts never requested clarification. The required fields of expertise were properly specified in only 9 orders (13 %), and none justified the joint resolution of psychiatric and psychological issues. Questions about physiological affect or other intense emotional states (15 orders) were groundless in every case, and 26 orders (37 %) asked about the accused's ability to perceive events and testify, an issue relevant to witnesses. The author concludes that the shortcomings are systemic, stemming from a vague understanding of the boundaries between forensic psychiatric and psychological expertise, a 'just in case' approach and a mistaken belief in the greater evidential weight of CFPPE, reinforced by several resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine.

Keywords: complex forensic psychological and psychiatric examination, forensic psychological examination, forensic psychiatric examination, juvenile accused, appointment of examination, examination order, expert questions, special knowledge, physiological affect, Plenum of the Supreme Court of Ukraine.

Першоджерело: *Канищев А. В. Анализ практики назначения комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы в отношении несовершеннолетних обвиняемых. Архив психиатрии. 2012. Т. 18, № 3. С. 74–78.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 25.07.2013.*

References

1. Kanishchev A. V. Analiz praktyky pryznachennia kompleksnoi sudovoi psykholoho-psykhiatrychnoi ekspertyzy shchodo nepovnolitnikh obvynuvachenykh [Analysis of the Practice of Appointing Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examinations of Juvenile Accused Persons] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2018. Vol. 3, No. 1 (13). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/165-analiz-praktiki-naznacheniya-kompleksnoj-sudebnoj-psikhologo-psikhiatricheskoj-ekspertizy-v-otnoshenii-nesovershennoletnikh-obvinyaemykh (onovlena versiia vid 28.07.2013). [in Ukrainian].

2. Kanishchev A. V. Analiz praktiki naznacheniya kompleksnoy sudebnoy psikhologo-psikhiatricheskoy ekspertizy v otnoshenii nesovershennoletnikh obvinyaemykh. Arkhiv psikhiatrii. 2012. T. 18, № 3. S. 74–78. URL: http://www.psychiatry.ua (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].